

การจัดบริการงานอนามัยโรงเรียน

School Health Service Management

ภัทมาศิลป์ แสนปวง¹, สายฝน วิบูลรังสรรค์², สธิพร เชาวนชัย³

Phatchasin Sanpoung¹, Saifon Vibulrangson², Sathiraporn Chaowachai³

¹⁻³คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

¹⁻³Faculty of Education Naresuan University, Thailand

Corresponding author: Email: phatchasins67@nu.ac.th

(Received: May 28, 2026; Revised: June 3, 2026; Accepted: June 5, 2026)

บทคัดย่อ

การจัดบริการอนามัยโรงเรียนเป็นภารกิจสำคัญของสถานศึกษาในการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค และพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม อันเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มตามศักยภาพ บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดบริการอนามัยโรงเรียน และนำเสนอแนวทางการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมการดำเนินงาน 5 งาน ได้แก่ 1) งานการตรวจสุขภาพและป้องกันโรค 2) งานการจัดสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ 3) งานการจัดสวัสดิภาพและความปลอดภัย 4) งานการจัดอาหารและโภชนาการ และ 5) งานการจัดสุขภาพจิตและสิ่งแวดล้อมการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำราวิชาการ บทความวิจัย เอกสารทางวิชาการ และแนวทางการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อสร้างองค์ความรู้และแนวทางการจัดบริการอนามัยโรงเรียนที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ผลการศึกษาพบว่า การจัดบริการอนามัยโรงเรียนทั้ง 5 งาน มีความสำคัญต่อการพัฒนาสุขภาพของผู้เรียน โดยการตรวจสุขภาพและป้องกันโรคช่วยลดความเสี่ยงด้านสุขภาพและควบคุมการแพร่ระบาดของโรคในสถานศึกษา การจัดสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะช่วยส่งเสริมบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การจัดสวัสดิภาพและความปลอดภัยช่วยลดความเสี่ยงจากอุบัติเหตุและเหตุฉุกเฉิน การจัดอาหารและโภชนาการช่วยเสริมสร้างการเจริญเติบโตและการพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัย และการจัดสุขภาพจิตและสิ่งแวดล้อมช่วยสร้างพฤติกรรมสุขภาพที่ดีและป้องกันปัญหาสุขภาพที่อาจเกิดขึ้นในโรงเรียน การจัดการอนามัยโรงเรียนเป็นกระบวนการสำคัญที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน องค์ความรู้จากบทความนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบอนามัยโรงเรียน การวางแผนงานส่งเสริมสุขภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีของผู้เรียน

คำสำคัญ : การจัดบริการงานอนามัยโรงเรียน; การส่งเสริมสุขภาพนักเรียน; ส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน

Abstract

School health services constitute an essential responsibility of educational institutions in promoting health, preventing diseases, and enhancing students' quality of life. These services aim to ensure that learners are physically, mentally, emotionally, and socially prepared, which serves as a fundamental basis for learning and the full development of their potential. This academic article aims

to examine and synthesize knowledge related to school health service management and to propose effective approaches for implementing school health programs. The study covers five major components: (1) health screening and disease prevention, (2) provision of a healthy school environment, (3) welfare and safety management, (4) food and nutrition management, and (5) sanitation and environmental health management. This study employs a documentary research approach by collecting information from books, academic textbooks, research articles, scholarly documents, and school health service guidelines issued by relevant organizations. The collected data are analyzed and synthesized through content analysis to develop knowledge and appropriate guidelines for school health service management within educational settings. The findings indicate that all five components of school health services play a significant role in promoting students' well-being. Health screening and disease prevention reduce health risks and help control disease outbreaks in schools. The provision of a healthy environment fosters a learning atmosphere conducive to educational achievement. Welfare and safety management minimize risks associated with accidents and emergencies. Food and nutrition management support appropriate growth and development according to students' age. Sanitation and environmental health management promote healthy behaviors and prevent health problems that may arise in schools. School health service management is a crucial process that requires collaboration among school administrators, teachers, educational personnel, parents, and relevant agencies to ensure effective implementation and maximize benefits for students. The knowledge synthesized in this article can be applied as a guideline for developing school health systems, planning health promotion programs, and creating educational environments that support students' overall well-being.

Keywords: School Health Services Management; Student Health Promotion; School Health Promotion

1. บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษา โดยโรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมสุขภาพทางกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างสมดุล การดำเนินงานอนามัยโรงเรียนจึงถือเป็นภารกิจสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้นักเรียนมีสุขภาพที่ดี สามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ และเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ โดยงานอนามัยโรงเรียนครอบคลุมการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ การเฝ้าระวังและดูแลสุขภาพนักเรียน ตลอดจนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน (กระทรวงสาธารณสุข, 2566) อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานอนามัยโรงเรียนในสถานศึกษายังคงมีความแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คน มักประสบปัญหาข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และทรัพยากรสนับสนุนด้านสุขภาพ โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มีบุคลากรทางสาธารณสุขประจำสถานศึกษา ทำให้ครูต้องปฏิบัติหน้าที่ด้านอนามัยโรงเรียนควบคู่ไปกับการจัดการเรียนการสอน ส่งผลให้การดำเนินงานบางด้านไม่สามารถดำเนินการได้อย่างครอบคลุมและต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565) ในขณะเดียวกัน สถานการณ์สุขภาพของเด็กและเยาวชนไทยในศตวรรษที่ 21 มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เด็กต้องเผชิญกับปัญหาสุขภาพที่เกิดจากวิถีชีวิตและพฤติกรรม

สุขภาพที่ไม่เหมาะสม เช่น ภาวะน้ำหนักเกินและโรคอ้วน การขาดกิจกรรมทางกาย การใช้สื่อดิจิทัลเป็นเวลานาน ปัญหาสายตาสั้น รวมถึงความเสี่ยงต่อการเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรังตั้งแต่วัยเรียน ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการ สุขภาพ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในระยะยาว (กระทรวงสาธารณสุข, 2566) นอกจากนี้ ปัญหาสุขภาพจิตในเด็กและเยาวชนยังเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น โดยพบว่าเด็กและวัยรุ่นมีภาวะเครียด วิตกกังวล ซึมเศร้า และมีแนวโน้มเสี่ยงต่อการทำร้ายตนเองเพิ่มสูงขึ้น อันเป็นผลมาจากความกดดันทางการเรียน ปัญหาครอบครัว และอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ (กรมสุขภาพจิต, 2567) สำหรับโรงเรียนขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบทหรือพื้นที่ห่างไกล นักเรียนจำนวนหนึ่งยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการด้านสาธารณสุขและการคัดกรองปัญหาสุขภาพ ส่งผลให้การค้นหา การป้องกัน และการช่วยเหลือด้านสุขภาพไม่สามารถดำเนินการได้อย่างทั่วถึง จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กยังเผชิญปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย และการบริหารจัดการ ส่งผลให้การดำเนินงานบางด้านยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด ขณะที่บริบททางสังคมและปัญหาสุขภาพของนักเรียนมีความซับซ้อนมากขึ้น จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาสภาพการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ทราบจุดแข็ง ปัญหา อุปสรรค และความต้องการในการพัฒนา ดังนั้นปัญหาในงานวิจัยที่ศึกษาในครั้งนี้ จึงมุ่งศึกษาการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนในโรงเรียน รวมทั้งวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยผลการวิจัยจะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย วางแผน และส่งเสริมการจัดบริการอนามัยโรงเรียนให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและสุขภาวะของนักเรียนทุกคน

2. ความหมายของงานอนามัยโรงเรียน

วรารณ บุษเชียง (2564, น. 56) กล่าวว่า งานอนามัยโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียนจัดให้มีการบริการสุขภาพขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับทุกคนในโรงเรียน โดยครอบคลุมทั้งการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การเฝ้าระวังสุขภาพ และการรักษาโรคเบื้องต้น เพื่อให้เด็กนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนมีสุขภาพดีและมีการปฏิบัติที่คงไว้ซึ่งการมีสุขภาพดี

สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2565) กล่าวว่า งานอนามัยโรงเรียน School Health Program หมายถึง การดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การดูแลสุขภาพ และการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาวะของนักเรียน โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างโรงเรียน บุคลากรสาธารณสุข ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อให้เด็กนักเรียนมีสุขภาพร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่สมบูรณ์ สามารถเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพได้อย่างเต็มที่

World Health Organization (2021) กล่าวว่า งานอนามัยโรงเรียนหรือบริการสุขภาพในโรงเรียน School Health Services หมายถึง การจัดบริการสุขภาพสำหรับนักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยบุคลากรด้านสุขภาพทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค คัดกรองภาวะสุขภาพ เฝ้าระวังปัญหาสุขภาพ ตลอดจนให้การดูแลและส่งต่อเมื่อมีความจำเป็น ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนให้นักเรียนมีสุขภาพที่ดีและสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

สรุปได้ว่า งานอนามัยโรงเรียน หมายถึง งานพิเศษที่ทุกคนในโรงเรียน เช่น นักเรียน ครู บุคลากร ภารโรง รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล พยาบาลชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการในการจัดบริการสุขภาพโดยครอบคลุมทั้งการส่งเสริมสุขภาพ การเฝ้าระวังและป้องกันโรคอุบัติใหม่ รวมถึงการดูแลและการปฐมพยาบาลเบื้องต้น เพื่อให้เด็กนักเรียนและบุคลากรภายในโรงเรียนมีความรู้พื้นฐานการป้องกันการเจ็บป่วย การตรวจสุขภาพนักเรียน การสร้างภูมิคุ้มกันโรค การรักษาพยาบาลเบื้องต้น และการติดตามอาการป่วยทั้งที่บ้านและโรงเรียน

3. ความสำคัญของการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน

การดำเนินงานอนามัยโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน เนื่องจากเด็กวัยเรียนเป็นช่วงวัยที่มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการอย่างต่อเนื่องทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และสังคม การได้รับการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมจะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพที่ดีสมบูรณ์ สามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ และเติบโตเป็นกำลังสำคัญของสังคมในอนาคต การดำเนินงานอนามัยโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาการของนักเรียนอย่างรอบด้าน โดยมุ่งเน้นการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม การดูแลโภชนาการ การส่งเสริมการออกกำลังกาย ตลอดจนการพัฒนาสุขภาพจิตและทักษะชีวิต ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้และการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ เพราะโรงเรียนเป็นสถานที่ ที่มีนักเรียนจำนวนมากจากหลากหลายชุมชนมาอยู่ร่วมกัน จึงมีความเสี่ยงต่อการแพร่กระจายของโรคติดต่อและปัญหาสุขภาพต่าง ๆ การดำเนินงานอนามัยโรงเรียนจึงมีความสำคัญต่อการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรค รวมทั้งการคัดกรองภาวะสุขภาพเบื้องต้น เพื่อลดความเสี่ยงด้านสุขภาพและสร้างความปลอดภัยให้แก่เด็กนักเรียนและบุคลากรในสถานศึกษา การดำเนินงานอนามัยโรงเรียนช่วยส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพและการเรียนรู้ โดยการจัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ สะอาด ปลอดภัย และเหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของนักเรียน ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิต และประสิทธิภาพในการเรียนรู้ การดำเนินงานอนามัยโรงเรียนเป็นกลไกสำคัญในการบูรณาการความร่วมมือระหว่างโรงเรียน หน่วยงานสาธารณสุข ผู้ปกครอง และชุมชน ในการดูแลสุขภาพนักเรียนอย่างเป็นระบบความร่วมมือดังกล่าวช่วยให้การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการแก้ไขปัญหาสุขภาพของนักเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง ดังนั้น การดำเนินงานอนามัยโรงเรียนจึงมิได้มุ่งเน้นเพียงการดูแลสุขภาพของนักเรียนเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สร้างเสริมสุขภาพที่ดี ป้องกันปัญหาสุขภาพ และส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและคุณภาพชีวิตของผู้เรียน (ลักขณา คำป้อ, 2566; สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย, 2564; วราภรณ์ บุญเชียง, 2564; จตุพร ทองพระพิศตร, 2566)

4. ขอบข่ายของการดำเนินงานอนามัยโรงเรียน

การดำเนินงานอนามัยโรงเรียนเป็นกระบวนการสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพของผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา จึงมิได้มุ่งเน้นเพียงการป้องกันโรคหรือการดูแลสุขภาพเบื้องต้นเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ การจัดบริการสุขภาพ การส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม ตลอดจนการประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เด็กนักเรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและเติบโตเป็นกำลังสำคัญของสังคมในอนาคต

สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2568) กล่าวว่า ขอบข่ายการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนหมายถึง กิจกรรมที่ดำเนินการเกี่ยวกับสุขภาพภายในโรงเรียนที่มีกิจกรรมหลัก 4 ด้าน คือ การบริการอนามัยโรงเรียน (School health service) การให้สุขศึกษาในโรงเรียน (School health education) การอนามัยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน และความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียน (School and home relationship) ดังนี้

1. บริการสุขภาพในโรงเรียน (School Health Service) มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เด็กนักเรียนได้รับการบริการตามกิจกรรมอนามัยโรงเรียนที่ดำเนินการโดยตรงกับนักเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับการดูแลทั้ง 4 ด้าน คือ การส่งเสริมสุขภาพ ตรวจสุขภาพ ป้องกันโรค รักษาพยาบาลและฟื้นฟูสภาพ อีกทั้งยังมีการจัดสวัสดิภาพความปลอดภัยภายในโรงเรียน นักเรียน ครู บุคลากรทางการศึกษาช่วยกันเฝ้าระวังโรคต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัยของโรงเรียน

2. การศึกษาในโรงเรียน (School Health Education) เป็นการถ่ายทอดความรู้เรื่องสุขภาพอาหาร และโภชนาการในโรงเรียน ไปสู่นักเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ มีประสบการณ์จริงในการจัดการอาหารกลางวัน และนักเรียนมีเจตคติที่ดีก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่นำไปสู่การมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์และสุขภาพดี

3. การอนามัยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน (School Health Environment) เป็นการจัดการควบคุม ดูแลและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งด้านกายภาพและจิตใจในโรงเรียนให้มีสภาพที่ดีเหมาะสม ถูกสุขลักษณะและปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ตลอดจนการจัดสุขภาพสิ่งแวดล้อมในห้องเรียน การระบายอากาศหรือการถ่ายเทอากาศในห้องเรียน

4. ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียน (School and Home Relationship) เป็นกระบวนการส่งเสริมความเข้าใจและความร่วมมือในการดูแลสุขภาพอนามัยของนักเรียนเพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองในการส่งเสริมสุขภาพ รับรู้ปัญหาและแก้ไขโดยมีครูอนามัยโรงเรียนผู้รับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียนเป็นผู้ประสานให้ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง บ้านกับโรงเรียน

จินตนา สรายุทธพิทักษ์ (2564) กล่าวว่า ขอบข่ายการดำเนินงานอนามัย หมายถึง การดำเนินงานในโรงเรียน การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล การสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ การสร้างความเข้มแข็งของระบบอนามัย และการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ

องค์ประกอบที่ 1 การจัดสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ หมายถึง สิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพ ด้านจิตภาพ และด้านสังคม คือการก่อสร้างอาคารเรียนและอาคารประกอบของสถานศึกษา จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ทิศทางของอาคาร รูปแบบการออกแบบก่อสร้าง ลักษณะและขนาดของห้อง ตลอดจนองค์ประกอบอื่น ๆ ของอาคาร ทั้งนี้ในการวางแผนก่อสร้างอาคารเรียนหรืออาคารประกอบ โรงเรียนสามารถขอรับแบบมาตรฐานหรือคำแนะนำด้านการก่อสร้างจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักอำนวยการ กลุ่มออกแบบและก่อสร้าง กระทรวงศึกษาธิการ ห้องเรียนทุกห้องต้องจัดให้ถูกสุขลักษณะและมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ อาทิ มีระบบระบายอากาศที่เหมาะสม ปราศจากเสียงหรือกลิ่นรบกวน สำหรับอาคารประกอบ เช่น โรงอาหาร หอประชุม โรงฝึกงาน และโรงฝึกพลศึกษา ถือเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีบทบาทสนับสนุนการศึกษา โรงเรียนจึงควรพิจารณาการใช้ประโยชน์จากอาคารประกอบเหล่านี้ให้เกิดความคุ้มค่าและประสิทธิภาพสูงสุดต่อการจัดการศึกษา

องค์ประกอบที่ 2 การจัดสุขภาพสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่โรงเรียนบริหารจัดการในห้องเรียน โดยการระบายอากาศ หรือการถ่ายเทอากาศภายในห้องเรียน เพราะอากาศมีผลทั้งต่อสุขภาพ การเรียนรู้ของนักเรียนและประสิทธิภาพการสอนของครู อากาศที่มีคุณภาพดีในห้องเรียนประกอบด้วย การมีอุณหภูมิพอเหมาะ มีความชื้นสัมพัทธ์พอสมควร มีการถ่ายเทหรือการเคลื่อนไหวของอากาศอยู่ตลอดเวลา และไม่มีสิ่งเจือปนที่ก่อให้เกิดการระคายเคืองต่อร่างกายผอมอยู่ โรงเรียนจึงต้องจัดให้ภายในห้องเรียนมีการระบายอากาศถ่ายเทได้ดี โดยจัดให้มีช่องระบายลมและประตูหน้าต่างอย่างถูกต้องและเพียงพอ บางห้องเรียนอาจต้องใช้พัดลม ลูกหมุนระบายอากาศ หรือเครื่องปรับอากาศช่วยในการระบายและการถ่ายเทอากาศ

องค์ประกอบที่ 3 การจัดสวัสดิภาพและความปลอดภัย หมายถึง การจัดระบบความปลอดภัยในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนและบุคลากรทุกคน การที่ทุกคนในโรงเรียนร่วมช่วยกันระวังป้องกันภัยต่าง ๆ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โรงเรียนจัดตั้งคณะกรรมการความปลอดภัย ซึ่งประกอบด้วยอาจารย์ใหญ่ ครูทุกคน ผู้ปกครอง กรรมการสภานักเรียน บุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนเป็นกรรมการ เพื่อให้นักเรียนได้รับความสะดวกและความปลอดภัยตลอดเวลาที่อยู่ในโรงเรียน ทั้งยังเป็นการกระตุ้นเตือนให้มีความรู้ ความเข้าใจและปฏิบัติจนเกิดสวัสดิคินิสัย ซึ่งแสดงถึงการรู้จักร่วมมือร่วมใจกันพิทักษ์ชีวิต ทรัพย์สิน ร่างกายทั้งของตนเองและผู้อื่น รวมถึงสถานที่สาธารณะส่วนรวมอีกด้วยโดยการยึดถือหลัก “กันไว้ดีกว่าแก้” หรือ “ปลอดภัยไว้ก่อน” โรงเรียนมีบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบตามกฎหมายและศีลธรรม ในการ

บริหารจัดการสวัสดิภาพและความปลอดภัยในโรงเรียนให้กับครู นักเรียน และบุคลากรอื่น ๆ เพราะภายในโรงเรียนมีสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่จะก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้มากมาย

องค์ประกอบที่ 4 การตรวจสุขภาพและป้องกันโรค หมายถึง การตรวจสุขภาพทั่วไป ที่ครูอนามัย ผู้ปกครอง รวมถึงบุคลากรทางการแพทย์ในชุมชน ที่โรงเรียนขอความอนุเคราะห์ให้มาตรวจสุขภาพนักเรียนเพื่อป้องกันการเจ็บป่วย หรือมิให้มีการเจ็บป่วยมากขึ้น และเพื่อป้องกันมิให้เกิดโรคติดต่อระบาดแพร่หลายออกไป

องค์ประกอบที่ 5 การจัดอาหารและโภชนาการโรงเรียน หมายถึง การจัดอาหารกลางวันและอาหารว่างที่มีคุณค่าทางโภชนาการให้นักเรียนได้รับประทาน ซึ่งส่งผลให้นักเรียนมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ช่วยทำให้พัฒนาการทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของนักเรียนดีขึ้น อีกทั้งการจัดบริการอาหารกลางวันและอาหารว่างให้มีคุณภาพ ต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ในการจัดอาหารและโภชนาการ ความต้องการสารอาหารสำหรับเด็กวัยเรียน รวมถึงการจัดหานม หรือเครื่องดื่มสำหรับเด็ก เพื่อพัฒนาการทางสติปัญญาเต็มตามศักยภาพ

สรุปได้ว่า ขอบข่ายการดำเนินงานอนามัย หมายถึง กระบวนการจัดการด้านสุขภาพในโรงเรียนที่มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนมีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยครอบคลุมการส่งเสริมสุขภาพ 1) การป้องกันโรค การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพ 2) การจัดสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะและปลอดภัย 3) การจัดอาหารและโภชนาการที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน 4) การสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันดูแลสุขภาพนักเรียนอย่างเป็นระบบโดยอาศัยการรวบรวมข้อมูล การประเมินสุขภาพ การวางแผน และการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อให้นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน

5. การจัดการบริการอนามัยโรงเรียน

วรารณ บัญเชียง (2564) กล่าวว่า การจัดการบริการอนามัยโรงเรียนเป็นการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่เริ่มดำเนินการวางแผนโดย 1) การประเมินและการคัดกรองสุขภาพเด็กนักเรียน 2) การประเมินและจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียน 3) การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ 4) การสร้างเสริมสุขภาพจิตในโรงเรียน ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับ สุขภาพ สิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะด้านกายภาพ จิตภาพและด้านสังคม และความต้องการของบุคลากรในโรงเรียน ดังนี้

1. การประเมินและการคัดกรองสุขภาพเด็กนักเรียน โดยสังเกตพฤติกรรมที่ผิดปกติและการตรวจสุขภาพเด็กนักเรียน โดยทั่วไป ครูที่ทำหน้าที่ตรวจสุขภาพนักเรียนประกอบด้วยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ครูอนามัย ครูประจำชั้น หรือนักเรียนแกนนำ ซึ่งมีหน้าที่ในการตรวจสุขภาพนักเรียนในวัยเดียวกันหรือคอยช่วยเหลือครูในการตรวจสุขภาพ ครูประจำชั้นสามารถสังเกตอาการผิดปกติของนักเรียนได้ทุกวันในช่วงที่นักเรียนเข้าแถวเคารพธงชาติ หรือในช่วงที่อยู่ในห้องเรียน ในส่วนของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขหรือครูอนามัยจะมีการประเมินและตรวจสุขภาพนักเรียนได้แก่ ความสมบูรณ์ของร่างกายโดยทั่วไป กระดูกและกล้ามเนื้อ ต่อมไทรอยด์หลอดลมหายใจ การทดสอบการได้ยิน การตรวจภายในช่องปาก ประเมินภาวะโภชนาการ คือ การชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง รวมถึงการสังเกตพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น เด็กนักเรียนควรได้รับการตรวจภาคการศึกษาละ 1 ครั้ง

2. การประเมินและจัดการด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียน โดยส่งเสริมให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินและดูแล สิ่งแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนให้สวยงามและปลอดภัย มีการปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยการนำสิ่งของที่ใช้แล้วมาหมุนเวียนใช้ใหม่และลดการใช้สิ่งของที่ย่อยสลายได้ยาก และมีจิตสวามิภักดิ์ทั้งน้ำดื่ม อาหารและโภชนาการ การจัดสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมและสถานที่ต่าง ๆ ให้เพียงพอ สะอาด และปลอดภัยต่อการใช้งานและคำนึงถึงสวัสดิภาพความปลอดภัยของนักเรียนทุกคน

3. การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ โดยจัดให้มีกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การให้ความรู้ การให้ภูมิคุ้มกันโรค การจัดให้มีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และการเฝ้าระวังการเกิดภาวะเจ็บป่วยในโรงเรียน เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของโรคและป้องกันไม่ให้ผู้ป่วยได้รับความทุกข์ทรมานทั้งด้าน ร่างกาย และจิตใจ รวมถึงให้สามารถใช้ชีวิตร่วมกับสังคมและครอบครัวได้ตามปกติ

4. การสร้างเสริมสุขภาพจิตในโรงเรียน โดยการเสริมสร้างทักษะชีวิตให้เด็กมีภูมิคุ้มกัน ต่อปัญหาต่าง ๆ ผ่านการให้ความรู้ในห้องเรียนหรือจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร มีการจัดประเมินภาวะสุขภาพจิตและเฝ้าระวังพฤติกรรมในเด็กกลุ่มเสี่ยง เช่นเด็กที่มีครอบครัวแตกแยก หรือเคยถูกระทำรุนแรงโดยผู้ปกครองหรือคนใกล้ชิดและความมีสถานที่ในการจัดบริการให้คำปรึกษาในโรงเรียน

ผู้เขียนสามารถสรุปการนำเสนอการจัดบริการอนามัยในโรงเรียน 5 ด้าน ดังนี้

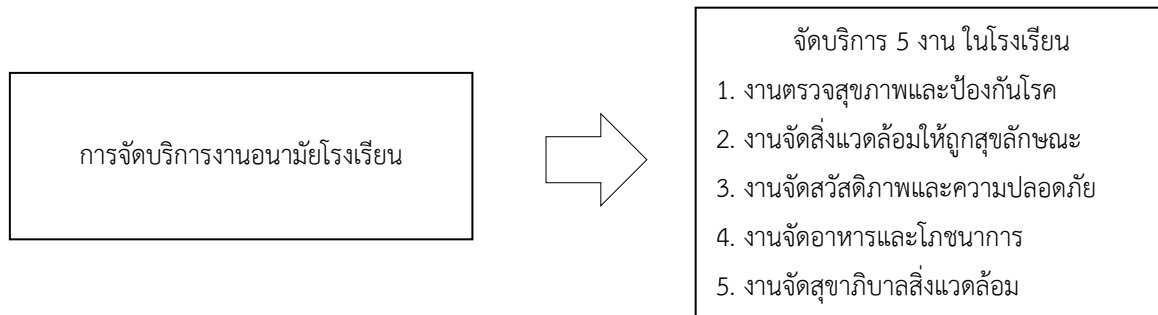
1. งานตรวจสอบสุขภาพและป้องกันโรค เป็นการตรวจร่างกายและจิตใจตามวิธีการทางการแพทย์ เพื่อค้นหาปัจจัยเสี่ยง ภาวะผิดปกติ หรือโรคที่อาจเกิดขึ้น เพื่อให้สามารถวางแผนการรักษาและการป้องกันได้อย่างเหมาะสม การคัดกรองโรคเบื้องต้น และการป้องกันไม่ให้เกิดโรคขึ้นกับบุคคลหรือชุมชน โดยการส่งเสริมสุขภาพให้สมบูรณ์ การมีสุขวิทยาที่ดีทั้งบุคคลและชุมชน ปรับ สภาพแวดล้อมให้เหมาะสม หากเกิดโรคขึ้นจะต้องรีบค้นหาให้พบ ให้การรักษาอย่างถูกต้องและป้องกันการเกิดความพิการ

2. งานจัดสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ เป็นการดำเนินการเพื่อให้สภาพแวดล้อมรอบตัวเราเอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีของคนในชุมชนและสังคม โดยคำนึงถึงการลดมลพิษ การจัดการขยะ การดูแลสุขอนามัย และการสร้างสภาพแวดล้อมที่สะอาด ปลอดภัย และน่าอยู่ ลดความเสี่ยงจากโรคภัยหรืออุบัติเหตุต่าง ๆ สถานที่ที่ต้องไม่ก่อมลพิษต่อสุขภาพของนักเรียน ครู บุคลากร และชุมชนโดยรอบ

3. งานจัดสวัสดิภาพและความปลอดภัย เป็นการดำเนินการตามนโยบายหรือมาตรการที่ป้องกันอุบัติเหตุ การดูแลอาคารสถานที่ โดยสร้างร่วมกันระหว่างโรงเรียน บ้าน ชุมชน และนักเรียนทุกคน เพื่อสร้างความปลอดภัยและมั่นคงภายในสถานศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อลดความเสี่ยงจากอุบัติเหตุในสถานศึกษา ร่วมมือกับชุมชนเพื่อดูแลทรัพยากรทางราชการ เพื่อให้โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย เอื้อต่อการเรียนรู้ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของนักเรียนและบุคลากรอย่างดีที่สุด

4. งานจัดอาหารและโภชนาการ เป็นการบริการอาหารกลางวันและอาหารว่างที่มีคุณค่าทางโภชนาการแก่เด็กนักเรียน อาหารที่มีคุณภาพครบตามหลักโภชนาการและสารอาหารที่ครบถ้วน ช่วยให้นักเรียนมีสุขภาพแข็งแรงและพัฒนาการสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ของเด็กวัยเรียนในแต่ละระดับชั้นเรียน มีนมหรือเครื่องดื่มที่ช่วยเสริมสร้างพัฒนาการทางสมองและสติปัญญาเต็มศักยภาพ เน้นให้เด็กทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันอย่างทั่วถึง

5. งานจัดสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม เป็นการจัดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แกไขสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในโรงเรียนให้อยู่ในสภาพดี ปลอดภัย ปราศจากโรคติดต่อ เชื้อโรคและสิ่งเป็นพิษต่าง ๆ เพื่อมิให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย การบำบัดและการกำจัดที่เหมาะสมของของเสียและน้ำเสีย ซึ่งอาจก่อปัญหาสุขภาพ หรือเกิดโรคทางกายภาพ ทางชีววิทยาหรือทางเคมี

ภาพที่ 1 แสดงการจัดการบริการอนามัยโรงเรียน

6. บทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดงานอนามัยโรงเรียน

การจัดการงานอนามัยในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยการประสานงานอย่างเป็นระบบจาก 3 กลุ่มบทบาทหลัก เพื่อให้เด็กนักเรียนมีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกาย จิตใจ และปัญญา โดยสามารถสรุปหน้าที่สำคัญของแต่ละกลุ่มได้ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้นำและผู้สนับสนุนหลักทำหน้าที่เป็นผู้นำเชิงนโยบายและกลไกขับเคลื่อนภาพรวมทั้งหมดของโรงเรียน อาทิเช่น กำหนดนโยบายและวางแผน จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษาโดยบรรจุงานอนามัยโรงเรียนไว้อย่างชัดเจน สนับสนุนงบประมาณ กำลังคน (ครู/เจ้าหน้าที่) สถานที่ (ห้องพยาบาลที่ได้มาตรฐาน) และวัสดุอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่จำเป็น กำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานอนามัยโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรที่รับผิดชอบได้รับความรู้และการอบรมอย่างสม่ำเสมอ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ (2565)

2. ครูอนามัยโรงเรียน เป็นผู้ปฏิบัติการและประสานงานหลัก โดยให้บริการงานอนามัย ตรวจสอบสุขภาพเบื้องต้น คัดกรองภาวะเจริญเติบโต (ซึ่งน้ำหนัก/วัดส่วนสูง) ให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้นเมื่อเกิดอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วย และดูแลระบบส่งต่อผู้ป่วยไปยังสถานพยาบาล จัดกิจกรรมให้ความรู้ จัดบอร์ดนิทรรศการ หรือสอดแทรกเรื่องสุขบัญญัติแห่งชาติ การกินอาหารที่มีประโยชน์ และการออกกำลังกายให้นักเรียน ดูแลความสะอาด ความปลอดภัยของโรงอาหาร ส่วนโรงเรียน และระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ให้ถูกสุขลักษณะ ทำหน้าที่เป็นตัวกลางประสานงานระหว่างโรงเรียน โรงพยาบาล/รพ.สต. และผู้ปกครอง รวมถึงจัดทำระบบฐานข้อมูลสุขภาพนักเรียน กิตติพงศ์ พลเสน (2566)

3. ภาควิชาการด้านสุขภาพ เป็นผู้ให้ความร่วมมือและส่งเสริม ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและผู้เติมเต็มศักยภาพ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล, โรงพยาบาลชุมชน, อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน, และผู้ปกครอง สนับสนุนด้านการแพทย์และสาธารณสุข เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้ามาให้บริการฉีดวัคซีนตามช่วงวัย ตรวจสอบสุขภาพฟันเด็กเคลือบฟลูออไรด์ และให้การรักษาโรคที่เกินขีดความสามารถของโรงเรียน สนับสนุนสื่อการสอน จัดอบรมให้ความรู้เรื่องโรคติดต่อหรือประเด็นสุขภาพตามฤดูกาลแก่ครูและนักเรียน ร่วมตรวจสอบมาตรฐานสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน และร่วมมือกันควบคุมโรคหากเกิดการแพร่ระบาดในชุมชนหรือโรงเรียน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ สสส. (2567)

สรุปได้ว่า การดำเนินงานอนามัยโรงเรียนให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายในการส่งเสริมสุขภาพของผู้เรียน จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษา ครูอนามัยโรงเรียน และภาควิชาการด้านสุขภาพ ซึ่งแต่ละฝ่ายมีบทบาทสำคัญที่เชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้นำในการกำหนดนโยบาย วางแผน และขับเคลื่อนงานอนามัยโรงเรียนให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของสถานศึกษา โดยมีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากร งบประมาณ บุคลากร และ

สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ ตลอดจนกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ผู้บริหารยังเป็นผู้สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เพื่อสนับสนุนการพัฒนาสุขภาพของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ส่งผลให้การดำเนินงานอนามัยโรงเรียนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

2. ครูอนามัยโรงเรียน เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินกิจกรรมด้านสุขภาพภายในสถานศึกษา โดยทำหน้าที่ส่งเสริม ป้องกัน ดูแล และเฝ้าระวังปัญหาสุขภาพของนักเรียน รวมทั้งให้ความรู้และปลูกฝังพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน ครูอนามัยยังมีบทบาทในการคัดกรองสุขภาพเบื้องต้น การจัดทำข้อมูลสารสนเทศด้านสุขภาพ การประสานงานกับผู้ปกครองและหน่วยงานสาธารณสุข ตลอดจนติดตามภาวะสุขภาพของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการดูแลที่เหมาะสมและสามารถพัฒนาศักยภาพได้อย่างเต็มที่

3. ภาควิชาเครือข่ายด้านสุขภาพ ได้แก่ หน่วยงานสาธารณสุข โรงพยาบาล สถานบริการสุขภาพ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีบทบาทในการสนับสนุนองค์ความรู้ บุคลากร ทรัพยากร และบริการด้านสุขภาพแก่สถานศึกษา รวมทั้งร่วมวางแผนและดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการแก้ไขปัญหาสุขภาพของนักเรียน ความร่วมมือจากภาควิชาเครือข่ายช่วยให้การดำเนินงานอนามัยโรงเรียนมีความครอบคลุมและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2567). รายงานสถานการณ์สุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นไทย ประจำปีพหุศักราช 2567. กระทรวงสาธารณสุข.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2566). แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันในเด็กวัยเรียน.
- สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- จินตนา สราวุธพิทักษ์. (2564). โปรแกรมสุขภาพในโรงเรียน (พิมพ์ครั้งที่ 3). โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลักขณา คำป้อ. (2566). สภาพและปัญหาการบริหารงานอนามัยโรงเรียน ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร [สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ].
- วรารักษ์ บุญเชียง. (2564). อนามัยโรงเรียน School Health (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). รายงานผลการวิจัยเชิงประเมินเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ห่างไกล. 21 เซ็นจูรี.
- สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2564). คู่มือแนวทางการใช้งานแฟ้มโรงเรียนและนักเรียน (School) และแฟ้มอนามัยโรงเรียน (Student).
- สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2568). คู่มือครูอนามัยโรงเรียนในถิ่นทุรกันดาร. สำนักพิมพ์มินนี่กรุ๊ปจำกัด.

World Health Organization. (2021). WHO guideline on school health services.